

© DIEM25

Europa redden door de democratie te herstellen

door Stephen Bouquin en Karin Verelst
Thomas Fazi

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. **MO*papers** worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Thomas Fazi is auteur, activist en filmmaker. Hij vertaalde het werk van Christopher Hitchens, George Soros en Robert Reich in het Italiaans. Zijn boek, *The Battle for Europe: How an Elite Hijacked a Continent - and How We Can Take It Back* werd uitgegeven door Pluto Press. Zijn website is www.battleforeurope.net

Stephen Bouquin is gewoon hoogleraar sociologie en directeur van het Centre Pierre Naville van de Universiteit Evry Paris-Saclay. Hij is syndicaal vormingswerker, actief in diverse sociale bewegingen en auteur van 'Helemaal anders' (Critica, 2015) stephen.bouquin@univ-evry.fr

Karin Verelst is als wetenschapsfilosoof verbonden aan het interdisciplinair Centrum Leo Apostel van de VUB. Naast haar academische interesses volgt ze al dertig jaar het maatschappelijk gebeuren op de voet. Ze was betrokken bij campagnes tegen de vermarkting van het hoger onderwijs op Europees niveau, was als een van de weinige wetenschappers bereid de verdediging van de 'aardappelactivisten' op zich te nemen en trok tot twee keer toe naar het Grondwettelijk Hof, om de grondrechten en de democratie te verdedigen tegen onder andere het EU-Stabiliteitsverdrag. In deze laatste zaak wordt voorjaar 2016 een uitspraak verwacht.
[mailto: emiel.vervliet@telenet.be](mailto:emiel.vervliet@telenet.be)

Redactieraad **MO*papers**: Saartje Boutsen (Vredeseilanden), Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Brigitte Herremans (Broederlijk Delen), Nadia Molenaers (IOB Antwerpen), Marieke Poissonnier, (Oxfam-Wereldwinkels), Arne Schollaert (Oxfam-Wereldwinkels), Liesbet Vangeel (FOS-Socsol), Emiel Vervliet.

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
Suggesties: emiel.vervliet@telenet.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het printmagazine MO*, de mondiale nieuwssite www.MO.be, en van de nieuwsbrief eMO* (tweemaal per week). Verder organiseert de vzw MO* lezingen en mondiale cafés.

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

Inleiding

Op 9 februari 2016 stelde Yanis Varoufakis in Berlijn een nieuwe Europese beweging voor: DiEM25, *Democracy in Europe Movement 2025*. Die beweging wil linkse partijen en politici, sociale bewegingen, protestbewegingen en rebelse regio's samenbrengen om Europa wakker te schudden. Want de EU is op de slechte weg, wordt ondemocratisch geleid en de bevolking is het slachtoffer van een uitzichtloos besparingsbeleid. Als Europa niet democratiseert, zal het uiteenvallen. We hebben nog tot 2025 de tijd om de zaken recht te zetten.

DiEM25's onmiddellijke prioriteiten zijn volledige transparantie in de besluitvorming door onder meer livestreaming van de Europese ministerraden en de Eurogroep en volledige openbaarmaking van documenten van handelsbesprekingen over bijvoorbeeld TTIP en bestuursvergaderingen van de Europese Centrale Bank. Op middellange termijn is het doel van de beweging een grondwetgevende bijeenkomst waar de Europeanen zullen beraadslagen over hoe ze in 2025 een volwaardige Europese democratie kunnen bijeenbrengen met een soeverein parlement dat nationale zelfbeschikking respecteert en de macht deelt met de nationale en regionale parlementen en gemeenteraden.

Bij de voorstelling van de beweging begin februari 2016 in de Berlijnse Volksbühne waren er toespraken van de burgemeester van Barcelona en het Britse groene parlementslid Caroline Lucas, muziek van Brian Eno, tussenkomsten van een vertegenwoordiger van de Duitse Blockupy-beweging en de filosoof Slavoj Žižek en een boodschap van Julian Assange. "Als de parlementen theaters worden, moeten wij van de theaters parlementen maken", aldus Miguel Crespo van de Spaanse Podemos-partij.

De volgende dag werden de voorstellen uit het manifest van DiEM25 van alle kanten gewikt en gewogen door een zeer divers gezelschap. Stephen Bouquin en Karin Verelst brengen verslag uit van de besprekingen. Thomas Fazi, schrijver en zeer actief op de nieuwssite *Social Europe*, levert kritiek op die voorstellen van Varoufakis. Volgens hem hebben we niet zozeer behoefte aan een nieuwe progressieve Europese beweging, want die strategie is al dikwijls zonder veel succes gevolgd. De strijd moet op nationaal niveau gevoerd worden, zegt hij, omdat we ernstig rekening moeten houden met het uiteenvallen van Europa.

Een manifest voor de democratisering van Europa

De machthebbers in Europa maken zich wel zorgen over hun competitiviteit op wereldvlak, over migratie en terrorisme, maar echt bang zijn ze slechts van één ding: democratie. Ze spreken wel in naam van de democratie, maar alleen om die in de praktijk te ontkennen, te verdrijven en op te heffen. Ze willen de democratie recupereren, omzeilen, vervalsen, mystifiëren, misbruiken en manipuleren om haar vleugellam te maken en alle initiatief te ontnemen.

Immers, machtsuitoefening door de volkeren van Europa, het regeren van de demos, dat is de nachtmerrie van:

- De Brusselse bureaucratie (en haar meer dan 10.000 lobbyisten)
- De heren van de inspectiebrigades en de Trojka waarmee ze optraden, samen met onverkozen technocraten van andere internationale en Europese instellingen
- De machtige Eurogroep, die geen juridische of verdragsrechtelijke basis heeft
- Geredde bankiers, fondsbeheerders en oligarchen die steeds weer de kop opsteken, met veel misprijzen voor de massa's en hun georganiseerde vertegenwoordiging
- Politieke partijen die zich beroepen op het liberalisme, de democratie, vrijheid en solidariteit, maar wanneer ze in een regering zitten, de meest elementaire principes ervan verraden.
- Regeringen die brutale ongelijkheid creëren met een uitzichtloos soberheidsbeleid
- Mediatycoons die van paniekzaaijarij een kunst hebben gemaakt, tot hun meerdere macht en winst
- Grote bedrijven die onder één hoedje spelen met duistere overheidsagenschappen en dezelfde angsten verspreiden ter vergoelijking van geheimhouding om zo de publieke opinie naar hun hand te zetten.

De Europese Unie was een buitengewone prestatie, die Europese volkeren met verschillende talen en verschillende culturen vreedzaam bij elkaar bracht en zo bewees dat het mogelijk was om een gemeenschappelijk kader te bieden voor mensenrechten in een continent dat niet lang geleden het toneel was

van moorddadig chauvinisme, racisme en barbarij.

De Europese Unie had het spreekwoordelijk baken kunnen zijn dat de wereld toonde hoe eeuwenlange conflicten en onverdraagzaamheid toch vrede en solidariteit konden baren. Helaas verdeelt een gemeenschappelijke bureaucratie en een gemeenschappelijke munt nu de Europese volkeren die aan een eenmaking begonnen waren – niettegenstaande hun verschillende talen en culturen. Een bondgenootschap van bijziende politici, functionarissen met naïeve economische opvattingen en incompetent financiële 'experts' onderwerpen zich slaafs aan de oekazen van financiële en industriële conglomeraten. Dit vervreemdt de Europeanen en wakkert een gevaarlijke anti-Europese houding aan. Trotse volkeren worden tegen elkaar opgezet.

Het gevolg is dat nationalisme, extremisme en racisme weer de kop opsteken.

Aan de basis van de uiteenvallende EU ligt een bedrog: een zeer politiek, ondoorzichtig en van bovenaf opgelegd besluitvormingsproces wordt voorgesteld als 'apolitiek', 'technisch', 'neutraal' en volgens vaste procedures verlopend. De bedoeling is om de Europeanen te verhinderen een democratische controle uit te oefenen op geld, financiën, arbeidsvoorwaarden en leefmilieu.

De prijs die we betalen voor dit bedrog is niet alleen het einde van de democratie, maar ook een pover economisch beleid:

- De economieën van de eurozone worden in de afgrond van een competitief soberheidsbeleid gedreven, wat leidt tot permanente recessie in de zwakkere landen en onderinvestering in de kernlanden
- EU-lidstaten buiten de eurozone worden van Europa vervreemd en zoeken hun heil en bondgenoten in bedenkelijke oorden, waar ze waarschijnlijk niets anders zullen vinden dan ondoorzichtige, dwingende vrijhandelsverdragen die hun soevereiniteit ondermijnen
- In heel Europa is er een nooit gekende ongelijkheid, de hoop verdwijnt, de haat rukt op.

Er blijft dan maar de keuze tussen twee kwalen:

- Zich terugtrekken in de cocon van de natiestaat
- Of zich overgeven aan de Brusselse democratie-vrije zone.

Er moet toch een andere weg zijn. En ja, die is er! Het is de weg die door het officiële autoritaire 'Europa' met alle middelen bestreden wordt: een heropleven van de democratie! Precies tot zo een heropleving roept onze beweging DiEM25 op.

Wat DiEM25 bezielt is één radicaal idee: democratiseer Europa! De EU zal democratisch worden of uiteenvallen!

Onze doelstelling om Europa te democratiseren is realistisch. Ze is niet utopischer dan de oorspronkelijke stichting van de Europese Unie. Ze is minder utopisch dan de huidige antidemocratische uiteenvallende Europese Unie in leven te willen houden.

Onze doelstelling om Europa te democratiseren is ook enorm dringend, want als er niet vlug vooruitgang is, kan het onmogelijk worden om het geïnstitutionaliseerde verzet het hoofd te bieden en kan Europa een point of no return bereiken. Wij geven ons tien jaar de tijd, tot 2025.

Als we er niet in slagen Europa binnen uiterlijk tien jaar te democratiseren, zullen de autocratische machten van Europa de democratisering wurgen en zal de EU verpletterd worden onder haar hybride, haar zelfoverschattende grootheidswaan, en uiteenspatten. De brokstukken daarvan zullen iedereen treffen, en niet alleen in Europa.

Waarom verliest Europa zijn integriteit en zijn ziel?

In de naoorlogse periode waarin de EU werd gevormd, was er een heropbloei van de nationale culturen in een geest van internationalisme, verdwijnende grenzen, gedeelde voorspoed en een stijgende levensstandaard die de Europeanen dichter bij elkaar bracht. **Maar in het hart van het integratieproces lag er een slangenei.**

Vanuit een economisch standpunt begon de EU haar leven als een kartel van de zware industrie (waar later de landbouw bijkwam). Dat kartel legde zich toe op het bepalen van de prijzen

en de verdeling van de oligopoliewinsten via de Brusselse bureaucratie. Het aldus ontstane kartel en zijn beheerders in Brussel was beducht voor de demos en verachtte het idee van een regering door het volk.

Geduldig en systematisch werd een proces van depolitisering van de beslissingen in gang gezet. Het gevolg was dat langzaam maar zeker de demos uit de democratie verdween en het beleid met een allesomvattend pseudotechnocratisch fatalisme omhuld werd. Men was nationale politici erkentelijk als ze toelieten dat de Commissie, de Raad, Ecofin, de Eurogroep en de Europese Centrale Bank tot politiek-vrije zones verklaard werden. **Wie tegen dit proces van depolitisering was, werd als on-Europees bestempeld en als dwarse buitenstaander beschouwd.**

Zo nam het bedrog in het hart van de EU een aanvang. Dat leidde tot de institutionalisering van een beleid dat vandaag deprimerende economische resultaten voortbrengt en tegenwoordig die helemaal vermeden kon worden.

Eenvoudige principes die ooit door een overtuigender Europa beleiden werden gingen voor de bijl:

- Regels moeten de Europeanen ten goede komen, niet andersom
- De munt moet een middel zijn en geen doel op zich
- Een gemeenschappelijke markt is alleen verzoenbaar met democratie als hij democratisch besliste verdedigingsmechanismen bevat voor de zwakkeren in Europa en voor het leefmilieu
- Democratie kan geen luxegoed zijn voor kredietverleners dat ontzegd wordt aan schuldenaars
- Democratie is essentieel om de ergste, zelfvernietigende tendensen van het kapitalisme te beperken en nieuwe perspectieven te openen voor sociale harmonie en duurzame ontwikkeling.

Als reactie op het onvermijdelijke onvermogen van de gekarteeliseerde Europese 'sociale markteconomie' om te reageren op de Grote Recessie van 2008 zijn de verantwoordelijke Europese instellingen steeds autoritairder geworden. En hoe meer ze de democratie verstikken en hoe minder legitiem hun politie-

ke gezag wordt, des te erger wordt de economische recessie en des te drierster hun autoritair optreden. Zo versterken de tegenstanders van de democratie hun macht terwijl hun legitimiteit vermindert. Als dit al hoop en voorspoed brengt, is het alleen voor de *happy few*, die daar alleen maar van kunnen genieten in goed beveiligde en afgeschermd villa's.

Dit is het onderhuidse proces in de Europese crisis. Het doet de volkeren op zichzelf terugplooiën, het zet ze tegen elkaar op, het versterkt chauvinisme en vreemdelingenhaat. De privatisering van de angst, de schrik voor de 'andere', de beperking van de ambities en beleidsdoelstellingen tot de nationale grenzen dreigen tot een gevaarlijk verval van de gemeenschappelijke doelstellingen te leiden. En dat kan Europa alleen maar schaden. De ellendige Europese reactie op de crisis van banken en schulden, op de vluchtelingen crisis, op de noodzaak van een samenhangend buitenlands beleid, van een migratie- en antiterrorismebeleid, ... Het zijn allemaal voorbeelden van wat er gebeurt als solidariteit een loos woord geworden is:

- De schade aan de Europese integriteit ten gevolge van het neerslaan van de Atheense Lente en het daaropvolgend opleggen van een economisch 'hervormingsprogramma' dat alleen maar kon mislukken
- Het uitgangspunt dat het altijd de sociaal zwaksten moeten zijn die betalen voor de misstappen van de welvarendste renteniers als een overheidsbegroting ondersteund of een bank gered moet worden
- De permanente poging om arbeidskracht tot koopwaar te maken en democratie van de werkvloer te bannen
- De schandalige 'not in my backyard'-houding van de meeste EU-lidstaten tegenover de vluchtelingen die op de Europese kusten landen. Dit illustreert het ethisch verval en de politieke verlamming van het Europees bestuursmodel en toont aan dat het ontbreken van intra-Europese solidariteit xenofobie oplevert tegenover niet-Europeanen
- Het komisch effect wanneer we de woorden 'Europees', 'buitenlands' en 'beleid' na elkaar plaatsen
- Het gemak waarmee Europese regeringen na de aanslagen in Parijs besloten dat de oplossing bestaat in het opnieuw instellen van grenzen, terwijl de meeste aanvallers EU-ingezetenen

waren. Het illustreert opnieuw de morele paniek die de Europese Unie bevangt bij haar onvermogen tot een gemeenschappelijk Europees antwoord op een Europees probleem.

WAT TE DOEN? ONZE HORIZON

Realisme eist dat we toewerken naar enkele mijlpalen binnen een realistisch tijds kader. Daarom mikt DiEM25 met regelmatige tussenpozen op een viertal doorbraken, met als doel het tot stand brengen van een volledig democratisch, functionerend Europa tegen 2025.

Vandaag voelen Europeanen zich overal in de steek gelaten door de Europese instellingen. Van Helsinki tot Lissabon, van Dublin tot Kreta, van Leipzig tot Aberdeen voelen de Europeanen dat een grimmige keuze snel naderbij komt, **de keuze tussen authentieke democratie en sluipende desintegratie.** We dienen ons te verenigen om zeker te stellen dat Europa de voor de hand liggende keuze maakt: authentieke democratie!

Op de vraag wat we willen en wanneer we het willen, antwoorden wij:

ONMIDDELIJK: de volle transparantie bij het nemen van besluiten.

- De vergaderingen van de EU-Raad, van Ecofin, de Eurogroep, ... moeten openbaar worden via *livestreaming*
- De verslagen van de zittingen van de raad van bestuur van de Europese Centrale Bank dienen gepubliceerd te worden binnen een paar weken na afloop van de vergaderingen
- Alle documenten die betrekking hebben op cruciale onderhandelingen (bijvoorbeeld over TTIP, over de 'nood' kredieten, over de status van Groot-Brittannië) en die handelen over alle facetten van de toekomst van de Europese burgers moeten op het internet gepubliceerd worden
- Een verplicht register voor lobbyisten, dat de namen van hun klanten bevat, hun bezoldiging en een lijst van vergaderingen met (al dan niet verkozen) Europese verantwoordelijken.

BINNEN TWAALF MAANDEN: de voortdurende economische crisis aanpakken door gebruik te maken van de bestaande instellingen en in het raam van de bestaande verdragen van de

Europese Unie.

De crisis van Europa ontvouwt zich gelijktijdig op vijf gebieden:

- Staatsschulden
- Banken
- Ontoereikende investeringen
- Migratie
- Groeiende armoede

Deze vijf domeinen worden tegenwoordig overgelaten aan nationale regeringen, die niet tot handelen in staat zijn.

DiEM25 zal gedetailleerde politieke voorstellen doen om alle vijf die gebieden te europeaniseren, terwijl tegelijkertijd de willekeurige macht van Brussel wordt ingeperkt en macht wordt teruggegeven aan de nationale parlementen, regionale raden, gemeenteraden en aan basisgemeenschappen.

De politieke voorstellen zullen tot doel hebben de bestaande instellingen een nieuw leven te geven (door een creatieve herinterpretatie van de bestaande verdragen en charters) om de crisissen van de openbare schuld, van de banken, van ontoereikende investeringen en groeiende armoede te stabiliseren.

BINNEN DE TWEE JAAR: Een Grondwetgevende Vergadering Het volk van Europa heeft het recht om zich met de toekomst van de Unie in te laten, en de plicht om Europa (tegen 2025) tot een volwaardig ontwikkelde democratie te maken met een soeverein parlement, dat het nationale zelfbeschikkingsrecht respecteert en de macht deelt met de nationale parlementen, regionale vergaderingen en de gemeenteraden. Hiertoe dient een Vergadering van Afgevaardigden te worden bijeengeroepen.

DiEM25 zal streven naar een Grondwetgevende Vergadering bestaande uit vertegenwoordigers die verkozen zijn op transnationale lijsten. Wanneer de universiteiten vandaag een beroep doen op Brussel voor de financiering van wetenschappelijk onderzoek, moeten zij allianties vormen die de landsgrenzen overstijgen. Op dezelfde wijze vereist een verkiezing voor de Grondwetgevende Vergadering lijsten waarop kandidaten staan uit een meerderheid van Europese landen. De Grondwetgevende Vergadering die daaruit voortkomt, zal gemachtigd zijn om te beslissen over een toekomstige demo-

cratische Grondwet, die binnen de tien jaar alle bestaande Europese verdragen zal vervangen.

TEGEN 2025: DE BESLUITEN VAN DE GRONDWETGEVENDE VERGADERING VAN KRACHT LATEN WORDEN

Wie zal de verandering brengen?

Wij, de volkeren van Europa, hebben de plicht om de controle over ons Europa terug te nemen van 'technocraten' die geen rekenschap verschuldigd zijn, van hun medeplichtige politici en van obscure instellingen.

Wij komen uit alle delen van het continent en zijn verenigd door verschillende culturen, talen, tongval, partijpolitieke affiliaties, ideologieën, huidskleur, genderidentiteiten, geloofsovertuigingen en verschillende opvattingen over wat een goede samenleving is. Wij stichten **DiEM25** met de bedoeling over te gaan van het Europa van “Wij de regeringen” en “Wij, de technocraten” naar het Europa van “Wij, de volkeren van Europa”.

Onze vier beginselen luiden:

- Geen Europees volk kan vrij zijn zolang de democratie van een ander volk wordt geschonden
- Geen Europees volk kan in waardigheid leven zolang die aan een ander wordt ontzegd
- Geen Europees volk kan op welstand hopen zolang een ander volk in permanente insolventie en economische depressie wordt gestort
- Geen Europees volk kan economische groei kennen zonder toegang tot basisgoederen voor zijn zwakste burgers, zonder ecologisch evenwicht en zonder de vaste wil om vrij te worden van fossiele brandstof in een wereld, die zijn gewoonten verandert, maar niet het klimaat van de planeet.

Wij sluiten aan bij een grootse traditie van Europeanen die eeuwenlang strijd hebben gevoerd tegen de vermeende 'wijsheid' dat democratie een luxe is en dat de zwakken hun lijden maar te ondergaan hebben.

Met ons hart, ons verstand en onze wil gericht op deze inzet en vastbesloten het verschil te maken, verklaren wij:

Ons engagement

Wij roepen onze Europese broeders en zusters op om zich

onverwijd aan te sluiten om met ons de beweging te vormen die wij DiEM25 noemen om:

- Samen te strijden tegen een Europese gevestigde orde en haar diepe misprijzen voor de democratie, samen de Europese Unie te democratiseren
- Komaf te maken met het herleiden van alle politieke verhoudingen tot machtsverhoudingen, die als louter technische besluiten worden voorgesteld
- De EU-bureaucratie te onderwerpen aan de soevereine wil van de volkeren van Europa
- De gebruikelijke overheersing van de ondernemersmacht over de wil van de burgers te ontmantelen
- De regels die gelden in de eenheidsmarkt en voor de gemeenschappelijke munt opnieuw tot onderwerp van politiek te maken.

Wij zijn van mening dat het model van nationale partijen, die oppervlakkige allianties aangaan in het Europees Parlement, achterhaald is. De strijd voor een democratie van onderuit (op plaatselijk, regionaal of nationaal vlak) is een noodzaak, maar kan niet volstaan als die gevoerd wordt zonder internationalistische strategie gericht op een pan-Europese coalitie voor de democratisering van Europa. **De Europese democraten moeten eerst samenkomen, een gemeenschappelijke agenda opstellen en dan wegen vinden om die te verbinden met de plaatselijke gemeenschappen en met het regionale en nationale niveau.**

Ons gemeenschappelijk doel, het democratiseren van Europa, is verweven met de wens zelfbestuur (economisch, politiek en sociaal) te bevorderen op plaatselijk, gemeentelijk, regionaal en nationaal niveau, om de coulissen van de macht open te gooien voor de openbaarheid, om een hand uit te steken naar de sociale en burgerbewegingen, en alle bestuursniveaus te bevrijden van de macht van de bureaucratie en de bedrijven.

Wij geloven in een Europa van de Rede, de Vrijheid, de Verdraagzaamheid en de Verbeelding, gesteund op een alomvattende Transparantie, ware Solidariteit en echte Democratie.

Wij willen:

- Een Democratisch Europa, waarin alle politiek gezag voortkomt uit de soevereine volkeren van Europa
- Een Transparant Europa waar alle besluitvormingsprocessen plaatsvinden onder controle van de burgers
- Een Verenigd Europa, waar de burgers binnen een land net zoveel gemeenschappelijk hebben als met de burgers van andere landen
- Een Realistisch Europa dat zich radicale, maar toch haalbare democratische hervormingen tot taak stelt
- Een Gedecentraliseerd Europa, dat de centrale macht aanwendt om democratie op het werk, in grote en kleine steden, in regio's en landen zo groot mogelijk te maken
- Een Pluralistisch Europa van verschillende regio's, etnische groepen, geloofsovertuigingen, naties, talen en culturen
- Een Egalitair Europa, dat verscheidenheid hoog in het vaandel draagt en een einde stelt aan discriminatie op grond van gender, huidskleur, sociale klasse of seksuele oriëntatie
- Een Cultureel Europa, dat put uit de culturele diversiteit van zijn volkeren en zich niet alleen om zijn onschatbare erfgoed bekommert, maar ook het werk van dissidente kunstenaars, musici, schrijvers en dichters op het voorplan stelt
- Een Sociaal Europa dat erkent dat vrijheid niet alleen het vrij zijn van bemoeienis veronderstelt, maar ook het voorhanden zijn van de basisgoederen, zodat elkeen vrij is van ontbering en uitbuiting
- Een Productief Europa, dat zijn investeringen richt op een gedeelde en groene welstand
- Een Duurzaam Europa, dat de leefbare grenzen van de planeet eerbiedigt door zijn impact op het milieu zo miniem mogelijk te maken en zoveel mogelijk fossiele brandstoffen in de aarde te laten
- Een Ecologisch Europa, dat zich inzet voor een daadwerkelijk wereldwijde groene transitie
- Een Creatief Europa, dat de vernieuwende kracht van de verbeelding van zijn burgers vrijmaakt
- Een Technologisch Europa, dat nieuwe technologie ten dienste van de solidariteit tussen de burgers voortbrengt

- Een Historisch bewust Europa, dat naar een stralende toekomst streeft zonder zijn verleden te verbergen
- Een Internationalistisch Europa, dat niet-Europeanen niet als middel, maar als doel op zich behandelt
- Een Vreedzaam Europa dat de spanningen aan zijn oostelijke en mediterrane grenzen afbouwt en als bolwerk opereert tegen de sirenenzang van het militarisme en expansionisme
- Een Open Europa, dat aandacht heeft voor ideeën, mensen en inspiratie uit de hele wereld, en dat hekken en grenzen als tekens van zwakte beschouwt, die onveiligheid verbreiden in de naam van veiligheid
- Een Bevrijd Europa waar voorrechten, vooroordelen, ontbering en de dreiging van geweld verdwijnen, zodat Europeanen geboren worden in minder stereotiepe rollen, kunnen genieten van gelijke kansen om hun potentieel te ontwikkelen en vrij zijn om hun partners te kiezen in het leven, het werk en de maatschappij.

Carpe DiEM25

www.diem25.org

(Vertaling: Een Ander Europa <http://www.andereuropa.org>)

Kritische bedenkingen bij de beweging 'Democratie in Europa' DiEM25 van Yanis Varoufakis

Thomas Fazi

Deze tekst verscheen oorspronkelijk op Social Europe: <https://www.socialeurope.eu/2016/02/a-critique-of-yanis-varoufakis-democracy-in-europe-movement-diem25/> en werd vertaald en opnieuw gepubliceerd met de toestemming van Social Europe.

Yanis Varoufakis' nieuwe beweging 'Democratie in Europa' (DiEM25) maakte begin februari 2016 haar langverwachte manifest openbaar bekend. Het doel van de beweging is heel eenvoudig: de EU democratiseren, omdat ze anders zal uiteenvallen ten koste van iedereen. Dit wordt voorgesteld als het enig haalbare alternatief voor de twee resterende 'vreselijke mogelijkheden': ons terugtrekken in de cocon van de nationale staat of ons overgeven aan de Brusselse democratie-vrije zone.

De onmiddellijke prioriteiten van DiEM25 zijn: volledige transparantie in de besluitvorming (livestreaming van de Europese Raad, ECOFIN en de bijeenkomsten van de Eurogroep; volledige openbaarmaking van handelsbesprekingen en ECB-notulen, enzovoort) en een dringende herschikking van de bestaande EU-instellingen bij het nastreven van een beleid dat daadwerkelijk de crisissen van schuld, het bankwezen, onvoldoende investeringen, stijgende armoede en migratie aanpakt. Op middellange termijn is het doel van de beweging "een grondwetgevende vergadering waar de Europeanen zullen beraadslagen over hoe ze in 2025 een volwaardige Europese democratie kunnen voortbrengen met een soeverein parlement dat nationale zelfbeschikking respecteert en de macht deelt met de nationale en regionale parlementen en gemeenteraden". DiEM25's langetermijndoel is met andere woorden om tegen 2025 een volledig democratisch en functioneel Europa te creëren.

In een interview met het *Transnational Institute* geeft Varoufakis meer uitleg over de strategie van de beweging: "We zijn geen coalitie van politieke partijen. Het idee is dat iedereen zich zelfstandig kan aansluiten, vrij van politiek partijverband of -ideologie, omdat democratie een eenmakend thema kan zijn. Hoe wij onze interventie praktisch zien? Het model van

de politiek in Europa is gebaseerd op nationale politieke partijen. Dat model van politiek is uit de mode. De soevereiniteit van de parlementen is opgeheven door de eurozone en de Eurogroep. De mogelijkheid om een mandaat te vervullen op het niveau van de natiestaat bestaat niet meer en daardoor zijn manifesten gericht aan de burgers van een bepaalde lidstaat theoretische oefeningen geworden. Dus in plaats van te werken van het niveau van de staat naar het Europese niveau, dachten we het andersom te doen. We bouwen een grensoverschrijdende pan-Europese beweging en voeren in die ruimte een gesprek om een gemeenschappelijk beleid uit te stippelen voor de aanpak van onze gemeenschappelijke problemen. We keren het proces dus om, beginnend op Europees niveau om een consensus te proberen vinden en dan verder te gaan naar de lagere niveaus."

In de eerste plaats beschouw ik de geboorte van de DiEM25-beweging als een evenement van groot belang voor de Europees linkse partijen en voor de Europese democratie in het algemeen. Er zijn al veel pogingen gedaan om een pan-Europese beweging te creëren en we kunnen alleen maar hopen dat Varoufakis slaagt waar anderen hebben gefaald. In ieder geval is de beweging er al in geslaagd om het Europese debat nieuw leven in te blazen. Ze is ook een bewijs van Varoufakis' onuitputtelijke inzet voor democratie en sociale verandering – eerst als radicaal econoom, daarna als strijdvaardig minister van Financiën van Griekenland en nu als de 'leider' van DiEM25.

PROGRESSIEF FEDERALISME?

Hoezeer ik ook achter de geest van de beweging sta, toch heb ik grote problemen met de strategie en de algemene doelen van Varoufakis. Het idee dat de Europese linkse partijen moeten streven naar een radicale progressieve hervorming van de Euro-

pese instellingen – in plaats van ze af te wijzen – is uiteraard niet nieuw. Hierover bestond een consensus onder de Europese progressieve/linkse bewegingen tijdens de hele crisis en dat is naar mijn mening ook zo gebleven, ondanks de recente toename van het linkse euroscepticisme. We zouden dit de ‘progressieve federalistische oplossing’ kunnen noemen.

Dit is precies het standpunt dat ik innam in mijn boek *The Battle for Europe*, waarin ik in 2014 schreef: “De bouw van een echte Europese supranationale democratie, om te komen tot een progressieve en sociaal, economisch en ecologisch duurzame samenleving, is niet enkel mogelijk, maar is misschien wel de beste manier om de belangen van burgers en werknemers te verdedigen en de overweldigende macht van de wereldwijde financiële en industriële grootmachten te bedwingen. Deze strijd moet absoluut op meerdere niveaus gevoerd worden. Aan de basis is de oprichting van een breed pan-Europees netwerk van sociale en werknemersbewegingen, middenveldorganisaties, ngo's en progressieve denkers nodig. Zij zullen moeten wijzen op de gemeenschappelijke belangen en de strijd van alle Europese burgers en werknemers – in het bijzonder die van de kernlanden, om een eind te maken aan de opdeling tussen kern en periferie die is ontwikkeld is door de financieel-politieke elite – en ze moeten een brede maatschappelijke consensus uitbouwen voor een platform van radicale verandering.”

In de twee jaar sinds de publicatie van het boek ben ik steeds sceptischer geworden dat het mogelijk is om zo'n programma te bereiken. Ten eerste besepte ik op dat moment al dat een van de belangrijkste tekortkomingen van het progressieve federalistische standpunt het onvermogen was om zich werkelijk een beeld te vormen van de ‘supranationale democratie’. In mijn boek herhaalde ik wel het gemeenschappelijk idee dat een dergelijk systeem zou moeten steunen op “een Europees Parlement met versterkte bevoegdheden dat de enige initiatiefnemer van Europese wetgeving moet zijn” naast een volledig hervormde uitvoerende macht, dat wil zeggen een vernieuwde Europese Commissie met een rechtstreeks verkozen president, die in feite de president van Europa zou worden, naast een Europese minister van Financiën, van Buitenlandse Zaken, enzovoort.

Ik ging voort: “Als de Commissie vrij zou worden gekozen met een meerderheid van de stemmen, zou zij veranderen van het technocratisch (en radicaal neoliberal) orgaan van vandaag in een volwaardig politiek orgaan, in staat tot het voeren van een rechts of links beleid, op basis van een verkiezingsprogramma waarvoor het volk heeft gekozen. Op die manier zouden burgers kunnen kiezen welk Europa ze willen. Dit vergt een internationalisering en europeanisering van de Europese politieke partijen, wat betekent dat de verkiezingen voor zowel het Europees Parlement als de Europese Commissie moeten worden georganiseerd op transnationale in plaats van op nationale basis.”

Ik was zo voorzichtig om ook nog aan te geven dat een volwaardige Europese regering stevig gebaseerd zou moeten zijn op het principe van subsidiariteit: “De bevoegdheden op Europees niveau moeten worden beperkt tot de thema's die niet doeltreffend op nationaal niveau kunnen worden behandeld en de hogere overheden mogen enkel ingrijpen wanneer het algemeen belang dit vereist. Kort gezegd: de macht moet worden overgedragen aan de meest lokale instelling, om overcentralisatie (de door eurosceptici gevreesde superstaat) te voorkomen en de Europese Unie om te vormen tot een systeem van gedeelde beleidsvorming op verschillende niveaus. Hiertoe moeten de nationale parlementen meer worden betrokken bij het Europees wetgevend proces.”

Het klonk allemaal heel redelijk. Hoewel, diep vanbinnen had ik ernstige twijfels in welke mate zulk een stelsel van supranationale democratie echt representatief kon gemaakt worden, met respect voor de behoeften van de zwakkere staten van de Unie. En de afgelopen twee jaar ben ik er niet in geslaagd om die twijfels kwijt te spelen; ze zijn in feite zelfs sterker geworden. Dat is de reden waarom ik verrast en ontsteld ben dat hetzelfde standpunt opnieuw voorkomt in het manifest van DiEM25 – in dezelfde vage bewoording, met de tegenstrijdige suggestie dat een democratischer EU niet ten koste zou gaan van ‘nationale zelfbeschikking’. Iedereen die vandaag stelt dat een democratische hervorming van de EU de oplossing is voor Europa, heeft de plicht om met concrete woorden uit te leggen wat hij of zij daarmee bedoelt.

EEN SOEVEREIN EUROPEES PARLEMENT

We bekijken even het centrale argument van de progressieve integrationistische federalisten – en dus ook van DiEM25: de noodzaak van een ‘soverein’ Europees Parlement met versterkte bevoegdheden en het idee dat het enig haalbare alternatief voor de huidige ‘intergouvernementalisering’ van de EU de ‘parlementarisering’ van de Unie is. Ten eerste moeten we duidelijk stellen dat de overgang naar een supranationale Europese democratie in het beste scenario betekent dat alle belangrijke beleidsbeslissingen op economisch, fiscaal (en monetair?) vlak met betrekking tot de EU/EMU worden overgedragen aan een via het Europees Parlement democratisch gelegitimeerde ‘Europese regering’. Er zou weinig ruimte zijn voor machtsdeling met de nationale parlementen over deze cruciale thema’s. Hiermee rekening houdend moeten we ons afvragen of de Europese burgers bereid zijn om de legitimiteit van het Europees Parlement te aanvaarden.

Je zou kunnen stellen dat deze beleidsbeslissingen nu ook al grotendeels uit de handen van de lidstaten genomen zijn, dat een ‘Europese regering’ al bestaat en dat ze gewoon moet worden gedemocratiseerd. Dat klopt grotendeels, maar volgens mij volstaat dit niet als antwoord. Het is gemakkelijk om te beweren dat een supranationale besluitvorming in het Europees Parlement legitiemer zou zijn dan het huidige systeem van technocratisch bestuur. Maar zou dat Europees Parlement legitiem genoeg zijn om ervoor te zorgen dat de Europese burgers instemmen met zijn meerderheidsbeslissingen zoals ze vandaag (in grote mate) de meerderheidsbeslissingen van de nationale parlementen aanvaarden? Laat we er even vanuit gaan dat we dit systeem vandaag al hadden. Kunnen we dan gezien de huidige samenstelling van het Europees Parlement, met een relatief conservatieve meerderheid en een sociaal-democratische minderheid die het eens is met veel van de ideologische uitgangspunten van de conservatieven, niet veronderstellen dat het Europees Parlement min of meer hetzelfde bezuinigingsbeleid ‘democratisch’ zou hebben opgelegd aan Griekenland (en Spanje en Portugal, enzovoort) als de Trojka nu heeft gedaan? Zou een meerderheidsstemming in het Europees Parlement dat beleid beter aanvaardbaar maken in de

ogen van de Grieken, Spanjaarden of Portugezen? Ik kan het me moeilijk voorstellen.

Zoals Sergio Fabbrini, directeur van de LUISS *School of Government* in Rome, opmerkte, slaagt het ‘parlementaristische’ model van de Europese integratie er niet in het belangrijkste verschil te erkennen tussen een natiestaat en een unie van staten, dat wil zeggen het verschil tussen een federale staat (die ontstaat uit de opsplitsing van een voormalige eenheidsstaat) en een federale unie (ontstaan door de samenvoeging van voormalige onafhankelijke staten). Fabbrini schrijft: "De EU kan geen parlementaire vorm van bestuur aannemen omwille van structurele redenen. Ongeacht de parlementaire retoriek in de verdragen kan het parlementarisme geen haalbaar antwoord bieden op de twee belangrijkste systemische beperkingen binnen de EU: de demografische asymmetrie tussen de lidstaten en de nationale verschillen tussen de burgers van die staten. Gezien deze systemische beperkingen zou het onaanvaardbaar zijn om enkel het Europees Parlement als bron van overheidsgezag in de EU te erkennen, laat staan als de bron van democratische legitimiteit van de EU. Als dit zou gebeuren, zouden de vertegenwoordigers van kleinere lidstaten, momenteel ongeveer driekwart van het totaal) voortdurend in de minderheid zijn.

Progressieve integrationisten reageren hier gewoonlijk op door te stellen dat een supranationale democratie hand in hand moet gaan met het instellen van een ‘postnationaal of supranationaal electoraat’. Maar voor de grote meerderheid van de doorsnee Europese burgers belemmeren taalbarrières en culturele verschillen een politieke participatie op supranationaal niveau. Dat bleek in het debat over het *Spitzenkandidaten* systeem, dat voor het eerst werd gebruikt bij de Europese verkiezingen van 2014 om de voorzitter van de Commissie te kiezen. Na de verkiezingen stelden velen dat de benoeming van Juncker democratisch legitiem was door het feit dat hij de kandidaat was van de parlementaire groep met het grootste aantal parlementsleden. Habermas en andere prominente intellectuelen schreven ter verdediging van Junckers benoeming dat de Europese burgers het recht hebben om te kiezen

wie de Europese Commissie leidt en dat de verkiezingsresultaten aantoonde dat Juncker de 'keuze van het volk' was. Vanuit een louter formeel standpunt hadden ze gelijk. Maar de meesten die hadden gestemd voor de nationale partijen die lid zijn van de Europese Volkspartij, wisten niet eens wat die EVP of wie Juncker was. Dit toont aan dat het risico heel reëel is dat een democratie op EU-niveau leidt tot een vorm van supranationale 'gedepolitiseerde democratie'. Wat stellen de progressieve integrationisten voor om deze obstakels te overwinnen?

OLIGARCHISCHE MACHTSUITOEFENING

Meer algemeen moet elk debat over de 'parlementarisering' van de EU rekening houden met het cruciale verschil tussen het formele representatieve verkiezingsproces en echte zeggenschap door het volk. Zoals Lorenzo Del Savio en Matteo Mameli opmerken, is verdere integratie, zelfs wanneer die gepaard gaat met een versterking van de 'electoraal-representatieve component' van de EU niet per se hetzelfde als meer zeggenschap door het volk. Er wordt aangenomen dat een verbeterde versie van het Europees Parlement zou volstaan voor een echte democratische controle over de belangrijke beslissingen van de Unie.

Maar Del Savio en Mameli stellen dat dit voorbijgaat aan de vraag van de oligarchische machtsuitoefening: "Oligarchische machtsopname heeft niet alleen invloed op regelgevende instanties en ongekozen ambtenaren, maar beïnvloedt ook gekozen vertegenwoordigers. Door de bevoegdheden van de verkozenen die kwetsbaar zijn voor oligarchische machtsuitoefening uit te breiden, neemt ook de macht van de economische oligarchieën toe. Daardoor verzwakt de controle door het volk. Verkozen nationale parlementen en leidinggevendenden zijn heel onvolmaakte instrumenten om te komen tot toezicht door het volk op beslissingen die de vrijheid en het welzijn van mensen aantasten. Supranationale parlementen en leidinggevendenden zijn in dit opzicht nog inefficiënter."

De problemen van lobbywerk en de draaideurpolitiek – niet alleen tussen grote bedrijven en regelgevende instanties maar ook tussen grote bedrijven en verkozen ambtenaren – worden in feite nog erger op supranationaal niveau. "Het is om die

reden dat de overdracht van soevereiniteit aan internationale centra van politieke besluitvorming meestal leidt tot een verzwakking van de controle door het volk. Die internationale centra staan meestal fysiek, psychologisch en taalkundig verder af van de gewone mensen dan nationale structuren. Die afstand betekent meer ruimte voor oligarchische machtsuitoefening. De internationale politieke besluitvorming is meestal zo opgezet dat het voor gewone burgers uiterst moeilijk is om te begrijpen hoe beslissingen worden genomen en om dergelijke beslissingen te beïnvloeden en op doeltreffende wijze aan te vechten. Dit verhoogt de effectiviteit van de mechanismen van oligarchische machtsuitoefening.

POSTDEMOCRATIE

Dat zijn serieuze problemen die onverbiddeijk moeten worden aangepakt. In het algemeen wijzen ze op een ruimere crisis van de electoraal-representatieve democratie. Velen zijn het erover eens dat we de afgelopen decennia getuige zijn geweest van een 'uitholling' van de democratie en soevereiniteit op nationaal niveau. De ingeburgerde democratieën van West-Europa kennen een dalende opkomst bij verkiezingen en bij alle grote partijen loopt het lidmaatschap terug. Colin Crouch bedacht de term 'postdemocratie' om deze nieuwe normaliteit te beschrijven als een samenleving die nog altijd alle instellingen van de democratie heeft en gebruikt, maar waarin zij vooral een formele lege doos zijn geworden en de energie en de innovatieve kracht verschuiven van de democratische arena naar een kleine kring van een politiek-economische elite.

Je kunt dit fenomeen op twee manieren interpreteren. Allereerst als een enigszins onvermijdelijk – of zelfs 'natuurlijk' – gevolg van de economische en politieke internationalisering. Die heeft het vermogen uitgehold van afzonderlijke landen en dus ook van de nationale parlementen om hun eigen lot te bestemmen. In die logica is de verschuiving – in de Europese context – van een veelvoud van (steeds machtelozer en niet-soevereine) nationale democratieën naar één (echt soevereine) Europese supranationale democratie onvermijdelijk, of we het nu leuk vinden of niet.

Maar we kunnen de verschuiving in de richting van postdemo-

cratie ook anders interpreteren, namelijk niet als onvermijdelijk gevolg van een 'globale dynamiek' maar – zoals het manifest van DiEM25 stelt – als het resultaat van een expliciet proces van 'depolitiseren', bedoeld om het macro-economisch beleid te onttrekken aan de democratische controle en om cruciale domeinen – zoals het monetaire en begrotingsbeleid – buiten de politieke twisten te plaatsen. In die zin kan de Economische en Monetaire Unie worden beschouwd als de meest extreme vorm van depolitiseren waartoe ooit een poging is ondernomen. Volgens deze logica kan de depolitiseren van de individuele natiestaten – onder meer door een zelfopgelegde beperking van hun 'soevereiniteit' – worden opgevat als een manier om de democratische en sociaaleconomische verworvenheden die de ondergeschikte klassen hebben bereikt, terug te draaien. Als dat het geval is, zijn we dan zeker dat een verdere 'democratisering' van de instellingen van de EU /EMU de beste weg vooruit is?

Bovendien, zelfs als we aanvaarden dat het mislukken van de nationale electoraal-representatieve systemen een historisch bepaald feit is en dat er geen alternatief is voor de democratisering van de EU – dat wil zeggen, als we het uitgangspunt van DiEM25 aanvaarden – heb ik vragen bij de doeltreffendheid van de pan-Europese strategie van de beweging. DiEM beweert het Europese systeem van bestuur 'van buitenaf' te veranderen, dat wil zeggen op een institutioneel niet-bestaand pan-Europees niveau. Maar alle belangrijke beslissingen worden nu nog op intergouvernementeel niveau genomen. Realistisch gezien betekent dit dat elke ernstige structurele verandering, zoals een echte 'democratisering' van het systeem, vereist dat de nationale regeringen instemmen met zo'n verandering. Als ze dat niet doen, hoe moet het dan? En als ze het wel doen, moeten we ons afvragen of een strategie die het nationale niveau politiek irrelevant acht, zoals Varoufakis suggereert, niet onvermijdelijk gedoemd is om te mislukken. Bestaat dan niet het risico dat er een pan-Europese beweging ontstaat die cultureel relevant maar ook politiek marginaal is?

SOLIDARITEIT EN NATIONALE BELANGEN

Met andere woorden: je zou kunnen zeggen dat solidaire samenwerking inderdaad in het belang van alle Europese lan-

den is. Maar in de echte wereld worden de 'nationale belangen' van een land bepaald door de dominante politiek-economische elites. Als Europa vandaag diep verdeeld blijft volgens (vaak fictieve) etnische, culturele en identitaire breuklijnen, is dat omdat het Europese kapitaal er, ondanks de 'interkapitalistische' strijd tussen kapitaal uit de periferie en uit de kernlanden, belang bij heeft om een verdeel-en-heersstrategie te hanteren tegenover de factor arbeid. Als we de spanningen tussen staten willen overwinnen, moeten we dan niet eerst de machtsverhoudingen binnen die landen veranderen? En wijst dit niet op de nood aan een nationale in plaats van een pan-Europese aanpak van de verandering? Zoals ik al in 2014 schreef, zal het bereiken van de EU-brede hervorming ook "vereisen dat de politieke elites van de perifere landen de realiteit van de verdeling tussen kern en periferie erkennen... en een gemeenschappelijk front creëren om druk uit te oefenen op Duitsland (en de andere landen van de kern) om een deel van de last van het herstel van de economische onevenwichten te dragen en in te stemmen met enkele hoognodige institutionele veranderingen."

Het manifest van DiEM25 biedt ook weinig inzicht in het standpunt dat de Europese progressieve bewegingen moeten innemen met betrekking tot de autoritaire, 'federale' integratie van bovenaf die wordt voorgesteld en nagestreefd door de Europese instellingen – zoals de voorgestelde 'begrotingsunie' van Wolfgang Schäuble. Zou Varoufakis het eens zijn met de gedachte dat elke verdere integratie enkel als wenselijk moet worden beschouwd als en in de mate dat ze gepaard gaat met een grotere controle door het volk op lokaal, nationaal en supranationaal niveau en dat er verzet moet komen tegen de huidige processen van integratie die van bovenaf worden opgelegd?

Ten slotte gaat de aanpak van DiEM ervan uit dat de Europese Unie en de Europese Monetaire Unie vanzelfsprekend zullen overleven. Maar dat valt nog te bezien. Door zich toe te spitsen op de hervorming van de bestaande Europese instellingen, lopen de linkse partijen wellicht het risico dat ze gevaarlijk onvoorbereid zijn op een onvoorziene implosie van de monetaire unie. Vooral als we er rekening mee houden dat er wei-

nig reden is om te geloven dat Duitsland en de andere landen van de 'ordoliberalen groep' zouden instemmen met een hervorming van de EMU in een meer Keynesiaanse progressieve richting, zelfs in het onwaarschijnlijke geval dat voldoende landen zo'n voorstel zouden steunen. Indien die situatie zich zou voordoen, zou het meest waarschijnlijke resultaat een Duitse exit uit de monetaire unie zijn, waardoor het hele monetaire systeem zou instorten.

Landen uit de periferie hebben dus gelijk om strategisch gezien te streven naar een radicale hervorming van de EMU, maar zij moeten ook bereid zijn om (i) de EMU te verlaten en hun schulden niet te vereffenen als niet wordt voldaan aan hun eisen voor een symmetrische heraanpassing, of (ii) een situatie te aanvaarden waarin de EMU ineens stort als gevolg van hun eisen of om andere exogene redenen. Anders gezegd: vanuit progressief oogpunt zullen volgens mij niet de theorieën over hoe een hervormd Europa eruit zou moeten zien het verschil maken, maar wel ons vermogen om de toekomstige ontwikkelingen, hoe die ook zullen zijn, in ons voordeel te sturen.

Als conclusie wil ik benadrukken dat ik voor mijn eigen politieke ontwikkeling veel te danken heb aan Varoufakis. Ik beëindigde mijn boek uit 2014 met een citaat uit *A Modest Proposal for Resolving the Eurozone Crisis*, geschreven door Yanis Varoufakis, Stuart Holland en James Galbraith in 2013. Ik stelde vast dat ik grotendeels akkoord ging met het 'bescheiden voorstel' – en dat doe ik nog altijd. Ik geloof ook dat ik grotendeels Varoufakis' standpunt verkondigde toen ik schreef "terwijl de langetermijnstrategie gericht moet zijn op het bereiken van verandering op het Europese, in zekere mate postnationale niveau, zal dit enkel bereikt worden via progressieve veranderingen op nationaal niveau."

Varoufakis lijkt vandaag van gedachten veranderd. Ik denk echter nog altijd dat dit standpunt (grotendeels) klopt.

(Vertaling: Ilse Dusart)

Europa – desintegratie of democratisering, dat is de uitdaging

Stephen Bouquin en Karin Verelst

EUROPA EEN ‘DEMOCRATIE-VRIJE ZONE’?

Europa – de Europese Unie en haar instellingen zoals we die nu kennen – is een democratie-vrije zone, zo stelde Yanis Varoufakis, de voormalige minister van Financiën van de Griekse Syrizaregering, tijdens de persconferentie ter voorstelling van zijn nieuwe pan-Europese politieke beweging DiEM25 op 9 februari 2016 in Berlijn. Sinds de gebeurtenissen in Griekenland in 2015 is ook in traditioneel eurofiele, linkse kringen het besef doorgedrongen dat er iets grondig fout zit en dat louter cosmetische ingrepen niet zullen volstaan om Europa te redden. De vluchtelingencrisis heeft dat besef alleen maar aangescherpt.

Maar hoe kunnen we ontsnappen aan het dodelijke dilemma ‘voor’ of ‘tegen’ Europa zoals het nu is? Hoe kunnen we een politieke dynamiek creëren die de Europese bevolking dichter brengt bij een herpolitiseren en dus democratisering van het nefaste financieel-economische beleid dat zo'n impact heeft op het leven van miljoenen mensen die er letterlijk niks over te zeggen hebben, ook niet via de nog resterende democratische structuren in hun land? Hoe slagen we erin om het door de bevolking instinctief gesteunde terugplooiën op lokale en nationale soevereiniteit niet gewoon af te doen als politieke naïviteit, maar als de uiting van een terechte vraag naar herdemocratisering en hoe kunnen we die ombuigen tot een positieve kracht die werkzaam kan zijn in een nieuwe pan-Europese beweging? Hoe kunnen we een politiek werkbaar alliantie smeden tussen alle oprechte democraten van verschillende politieke kunten met slechts één fundamentele eis: de *demos* terugbrengen in de democratie? Hoe kunnen we de macht over het economische domein uit de handen halen van groepjes onverantwoorde technocraten zonder enige legitimiteit en die macht weer in het centrum van het politieke debat brengen, zodat er opnieuw ruimte komt voor politieke keuzes gesteund op solidariteit, ook met mensen van buiten de Europese Unie en met zorg voor het planetaire ecosysteem?

DE LANCERING VAN DIEM25

Al die vragen kwamen aan bod tijdens de conferentie ter lancering van DiEM25 die volgde op de hogervermelde persconferentie. In haar manifest presenteert de beweging een aantal korte en middellange termijndoelen, maar er blijven nog veel vragen open.² Die werden tijdens de conferentie uitgebreid besproken in een aantal druk bijgewoonde thematische sessies en ook tijdens de plenaire zitting 's avonds in de tot de nok gevulde Berlijnse Volksbühne. In deze bijdrage brengen we een uitgebreid verslag van de debatten, dilemma's, meningen en strategieën die die dag aan bod kwamen. Er zijn immers geen eenvoudige oplossingen en door een breed beeld te schetsen van de vele mogelijke perspectieven die aan bod kwamen, hopen we ook hier het noodzakelijke debat over deze cruciale thema's mee aan te zwengelen.

Na de druk bijgewoonde persconferentie, waar voornamelijk actuele vraagstukken werden besproken, konden de vertegenwoordigers van verschillende bewegingen hun analyses en standpunten confronteren tijdens drie opeenvolgende sessies. Die vonden plaats in ‘het rode salon’, een kleinere zaal dan de Bühne waar meer dan duizend toehoorders de publieke lancering van DiEM25 bijwoonden.

SESSIE 1 - EUROPA VALT UIT ELKAAR

De eerste sessie had betrekking op het ontbindingsproces van de Europese Unie, de sociale en economische crisis en de antwoorden van de linkerkant. Srećko Horvat zat de sessie voor. Een tiental sprekers kreeg beurtelings het woord, niet langer dan drie minuten. “Tijd is van ons allemaal, we moeten dus spaarzaam zijn en de beschikbare tijd delen in plaats van hem toe te eigenen voor ons eigen verhaal”, was de boodschap.

In zijn inleiding maakte Srećko een scherpe en kritische balans op. Europa valt uit elkaar, desintegreert voor onze ogen. De centrifugale krachten blijken steeds sterker te worden. De

¹ <http://www.theguardian.com/commentisfree/2016/feb/05/eu-no-longer-serves-people-europe-diem25>

² Zie hierover ons stuk in MO* XXX

wijze waarop Europa de schulden crisis heeft aangepakt, heeft zowel de ware aard als de tegenstellingen van het Europees eenmakingsproject blootgelegd. De volkeren van Europa – zowel in de perifere landen als in de kernlanden – betalen nog altijd een zware tol voor het draconisch besparingsbeleid dat een langdurige economische stagnatie heeft veroorzaakt. Daarop heeft zich de vluchtelingencrisis geënt. De regeringen van de lidstaten blijken allemaal, met uitzondering van het Duitsland van Angela Merkel, gekozen te hebben voor het exporteren of op afstand houden van vluchtelingen. Nationalisme, chauvinisme en racisme maken overal opgang.

De nationale staten blijven belangrijk

Volgens Dieter Dehm, parlementslid van *Die Linke*, moet een beweging als DiEM25 zich niet tegen de nationale staten keren. Die blijven belangrijk voor de democratische soevereiniteit, al kan die ook op lokaal niveau tot uiting komen. Maar op supranationaal niveau is democratische soevereiniteit vandaag zeer moeilijk. Het is in de eerste plaats de EU zelf die een dergelijke evolutie verhindert. Kortom, *pooling of sovereignty* is met de huidige spelregels de beste weg om greep te verliezen, terwijl lobby's en de economische elite vrije armslag krijgen.

Gerardo Pisarello, schepen van Financiën van Barcelona sprak dit niet tegen: "Europa is zich aan het ontbinden, maar op elk niveau kunnen we horizontale transnationale solidariteit ontwikkelen". De 'rebelde steden' van de Spaanse staat nemen het voortouw: "wij coördineren onze politieke actie en we zouden hetzelfde kunnen doen op continentaal niveau". Eind april 2016 roept het stadsbestuur van Barcelona een conferentie bijeen van alle lokale besturen die zich TTIP-vrij hebben verklaard. De politieke kracht die uitgaat van dergelijke geherdemocratiseerde lokale machtscentra die op een gecoördineerde manier hun krachten bundelen, heeft vast en zeker haar relevantie in de komende strijd.

Plan B of A-bis

De Fransen Christophe Ventura en Corinne Model-Darleux van de *Parti de Gauche* waren aanwezig als 'waarnemers'.

Samen met Jean-Luc Mélenchon van de *Parti de Gauche* menen zij dat het belangrijk is om duidelijk aan te geven dat we buiten de bestaande kaders zullen moeten treden. Vandaar de benaming Plan B. Elke linkse regering die een antibezuinigingsprogramma wil uitvoeren, zal het Verdrag inzake Stabiliteit, Coördinatie en Bestuur in de Economische en Monetaire Unie uit 2012 en de hele begrotingscontrole (*six pack* en *two pack*) naast zich neer moeten durven leggen. Yanis Varoufakis sprak dat niet tegen. "Wat met Syriza is gebeurd, is meer dan chantage, het is een financiële staatsgreep", herhaalde hij. "De Griekse regering moest kost wat kost het besparingsparcours blijven volgen, terwijl dit net de situatie van de overheidsfinanciën blijft verergeren." De democratisering van het economische beleid op het niveau van de bestaande instellingen is daarom slechts een eerste stap. Het is nu volledig duidelijk dat de Eurogroep volledig illegitiem is, aangezien hij volgens de geldende Europese rechtsnormen niet eens bestaat maar kan doen wat hij wil, omdat hij aan geen enkele procedure onderworpen is en onder geen enkele controle staat.

Maar, zo stelde Varoufakis, "wat vandaag op het spel staat is democratie *tout court*. Niet alleen de linkerzijde maar alle democraten die naam waardig zouden moeten opstaan en duidelijk maken dat het zo niet verder kan. Breken met de EU of uit de euro stappen terwijl er geen ander perspectief is dan een louter nationale reflex, is evenwel niet aan hem besteed. Elk land dat eruit stapt, plooit terug op zichzelf en dat maakt het sociaaleconomisch niet gemakkelijker voor de meeste landen. Daarom moeten we samen een perspectief vooropstellen van een gezamenlijke continentale strijd. Maar volgens de kameralen van Mélenchon heeft deze aanpak veel weg van een 'Plan A-bis', vooral omdat de euro niet hervormd kan worden. Bovendien wordt Europa overal steeds meer afgewezen door de bevolking. "Links moet zich ontdoen van het eurosentimentalisme..." Zij pleiten daarom voor een Plan B waarbij ze de weg van een hervorming van de EU verlaten.

Walter Baier uit Oostenrijk, coördinator van het Transformerenetwerk – dat alle stichtingen van de vroegere communistische familie bundelt – stelde dat de hele Europese linkerzijde medeverantwoordelijk is voor het feit dat Alexis Tsipras een derde

memorandum moest ondertekenen. “De Grieken stonden er alleen voor en we zouden er beter aan doen om voor eigen deur te vege in plaats van Tsipras de schuld te geven”, aldus Baier. Voor hem is het verlaten van de euro geen optie, zeker niet voor een landje als Griekenland dat voor energie, technologie en de meeste consumptiegoederen nagenoeg volledig afhankelijk is van de import.

Toenemende ongelijkheid en precarisering

Eric Fassin, een bekend Frans socioloog, verwees naar indringende maatschappelijke evoluties. De huidige desintegratie wordt versneld door de toenemende ongelijkheid en precarisering. De middenklassen verliezen hun zekerheid en worden kwetsbaarder. De kinderen van deze ‘middengroepen’ hebben het steeds moeilijker en hun positie gaat erop achteruit ten opzichte van hun ouders. Er zijn in Europa meer dan 100 miljoen armen op een totale bevolking van 500 miljoen inwoners. Natuurlijk treft de verarming de periferie veel meer dan de kernlanden. Maar ook in Duitsland, Nederland en Scandinavië zien we dat de Gini-coëfficiënt de verkeerde kant opgaat. De meeste Oost-Europese lidstaten zitten in dezelfde benarde sociale situatie als de landen rond de Middellandse zee. Globaal is er in Europa geen of weinig economische groei, terwijl de sociale buffers overal worden ontmanteld. Er is dus weinig of niets dat de precarisering en de verpaupering zal tegenhouden. Integendeel, de meeste regeringsmaatregelen werken ze in de hand. Het Europese sociale model wordt verder afgebroken, maar dit blijft verborgen door de ideologie van een performante arbeidsmarkt en de verdere flexibilisering van de arbeidsverhoudingen. “Deze kwestie verdient alle aandacht voor wie wil vermijden dat chauvinisme en racisme verder uitdijen.”

Het belang van democratie

De discussie ging verder over de centrale plaats van het begrip democratie. Volgens een politicologe is niet democratie de juiste insteek, maar wel de ‘Res Publica’, waarbij het institutioneel kader zichtbaar wordt dat democratie mogelijk maakt. Niet iedereen kon zich hierin vinden, maar ze raakte toch een

gevoelige snaar. Democratie hangt immers niet in de lucht, ze vergt instellingen. Ook sociale bewegingen en het sociaal verzet moeten democratisch ingericht worden, maar ook dat kan pas wanneer er duidelijke spelregels worden bepaald en machten in evenwicht worden gehouden (basis en top).

Iedereen was het erover eens dat de EU verworden is tot een effectief wapen om de democratie uit te hollen. In de discussie kwamen verschillende deelnemers tussen om te stellen dat de EU, zoals we die nu kennen, haar eigen democratisering niet zal overleven. “Net door democratie in het hart van onze strijd te plaatsen, duwen we de EU over zichzelf heen.” Dit laatste belangrijke punt met betrekking tot de politieke strategie werd op een meer theoretisch niveau aangepakt door Slavoj Žižek in zijn bijdrage aan de afsluitende plenaire zitting: “Het radicaal vasthouden aan eisen die binnen het systeem formuleerbaar maar niet vervulbaar zijn, is een goede manier om de muren van het systemische status-quo te doen instorten.” De voorstanders van een expliciete breuk met de EU spraken dit niet tegen: “Dit is een goede manier om samen stappen vooruit te zetten, maar we beseffen best ook wel dat we niet weten waar we zullen terechtkomen. Het kan nog meer chaos zijn of eindelijk meer ruimte voor een progressieve benadering. Ons vastklampen aan de huidige constructie om erger te voorkomen, kan ons ook verlammen of afsnijden van brede lagen die revolteren tegen het bezuiningskeurslijf van de EU, zeker in de eurozone”, stelde Christophe Ventura.

De constituanten van DiEM25 als antwoord

De auteurs van het manifest van DiEM25, bijgetreden door een aantal deelnemers waaronder Raf Verbeke, benadrukten dat een grondwetgevende vergadering of constituanten een sleutel is om ‘ons Europa’ als alternatief in de steigers te zetten. Dit moet gebeuren in aansluiting op het middellangetermijndoel dat het manifest formuleert. Deze constituanten dient op verschillende niveaus te worden voorbereid en georganiseerd. Wat er in de plaats moet komen van wat afbrokkelt, is nu al een prangende vraag. “We moeten een Europees, supranationaal, zeg maar internationalistisch perspectief openen.”

De vertegenwoordigers van radicalere netwerken zoals Blockupy gingen hiermee akkoord: “We moeten klaar staan met een duidelijk project, zodat we de mensen een goede reden geven om in dezelfde richting te bewegen. Maar dit wordt een confrontatie die zelfs zeer hard kan worden, net zoals het zeer hard is gespeeld met de Griekse regering.”

Het probleem, beaamden de Ierse en Duitse syndicalisten, is dat we geen synchroniciteit hebben op het vlak van de sociale strijd. “Elke regering volgt hetzelfde pad van besparingen en flexibilisering van sociale rechten, maar er is geen spontane convergentie van strijd noch een gemeenschappelijke kalender.” En dat is natuurlijk ook de verantwoordelijkheid van het Europees Vakverbond, wist iemand op te merken...

Een vertegenwoordigster van Blockupy stelde: “De mensen kijken op twee manieren naar de situatie. Sommigen bekijken de toestand op internationaal vlak en houden rekening met wat er elders gebeurt. Anderen kijken uitsluitend vanuit hun nationale situatie naar de toestand, met grenzen en staten. De eersten kijken vooruit en de tweede groep kijkt achterwaarts, met heimwee naar de periode waarin de natiestaat coherentie bood en alles zeer duidelijk afgebakend was. DiEM25 moet in staat zijn de twee gevoelstoestanden te integreren, anders zal angst en frustratie bij hen die niet vooruit kunnen kijken de rechtse populistische en de chauvinistische krachten versterken. Indien we willen dat mensen bereid zijn om hun eigen concrete utopieën uit te vinden, zich in te beelden wat ze willen veroveren of realiseren, dan moeten zij ook andere levens naast het hunne kunnen erkennen en zich ermee inlaten. Mensen moeten niet enkel hun eigen situatie kunnen plaatsen, maar ook wat anderen overkomt. We hebben een brede en inclusieve beweging nodig, die ook bestaande sociale bewegingen aanspreekt... van grote en kleine strijd om onze samenleving te democratiseren. En we willen dat deze beweging een massabeweging wordt. Dit kan enkel indien we ook gemeenschappelijkheid huldigen. Dat is de voorwaarde om een beweging uit te bouwen met infrastructuur en ideeën en om druk uit te oefenen op alle niveaus.”

Openbaarheid van bestuur

Judith Meyer van de Duitse Piratenpartij wees op het belang van transparantie. Het is essentieel voor de democratie om een gevecht te voeren over het echte beleid en niet over de zaken die op de voorgrond worden gebracht om de aandacht af te leiden. Het beleid van voldongen feiten is het duidelijkst inzake TTIP. Niemand weet echt wat er onderhandeld wordt en in de nationale parlementen mogen de verkozenen des volks de documenten raadplegen zonder dat ze informatie mogen meenemen. Eenmaal de onderhandelingen afgerond zijn, valt er niets meer aan te veranderen. De discussie hierover bereikte al snel eenstemmigheid. Het manifest van DiEM25 heeft als eerste en onmiddellijke eis de openbaarheid van bestuur met live-streaming van alle topontmoetingen, van de Eurogroep tot de Europese ministerraad. Op alle niveaus moet de lijst van lobbyisten en ook van hun klanten openbaar worden gemaakt, evenals de bezoldiging die ze krijgen.

Wikileaks is ook een instrument in onze strijd, zo stelde de Duitse pirate. Ze werd bijgetreden door Jacob Appelbaum, zeg maar de nummer drie van de klokkenluiders na Julian Assange en Eric Snowden, en zeker een van de beste hackers te wereld. Jacob verblijft semiclandestien in Berlijn, een stad waar hij zich het veiligst voelt. De man die nog geen dertig jaar oud is, verwees verscheidene keren naar de libertaire tradities van zelfbeheer en coöperaties in Catalonië. “Het heroveren van democratie betekent dat we weer meester moeten worden over ons leven. Elkeen. Dat heeft ook betrekking op het dagelijks leven. We moeten onze communicatietechnologieën beheersen en geen speelbal worden, of erger nog een wingewest, als gebruiker van facebook bijvoorbeeld. Facebook is een middel om informatie te verspreiden, maar geen middel om onderling te communiceren. Alles is doorzichtig en kan getraceerd worden. Elke *like* verrijkt *big data* met informatie over onze smaak, onze wandel. Hetzelfde geldt voor de mobiele telefonie of voor Google.”

SESSIE 2 - ECONOMIE EN WERKGELEGENHEID

De Britse econoom Keith Holland zat de tweede sessie voor en sprak bij wijze van inleiding over de Europese campagne voor kernontwapening uit de jaren 1980. Een gedurfde vergelijking, maar volgens hem zinvol omdat deze campagne een Europese vredesbeweging de kracht heeft gegeven om overal op de agenda's te wegen. Volgens hem zou DiEM25 hetzelfde moeten aandurven: een campagne in heel Europa voor een *New Deal* waarbij de overheid op grote schaal investeert in de uitbouw van een koolstofarme economie, armoede bestrijdt en waardig werk creëert voor de jonge generaties.

Belastingen en budgetten

De Italiaan Giovanni Legretti, hoogleraar economie en voorzitter van het Toscaans agentschap voor economische democratie, was kritisch over de participatiehype. Als we echte democratie willen, hebben we niet alleen een politieke cultuur van transparantie en *accountability* op alle niveaus nodig, maar ook concrete instrumenten. De participatieve begroting die twintig jaar geleden werd gelanceerd in Porto Allegre, kent nu ook in Europa heel wat bijval. De linkse coalitieregering van Portugal wil dit principe op nationaal niveau uitproberen. Nieuw daarbij is dat ze niet alleen de uitgaven maar ook de inkomsten bekijkt. Dit is belangrijk, want tot dusver werd participatief begroten veelal gebruikt om besparingen door te duwen. "Wanneer burgers worden geraadpleegd terwijl er over de grond van de zaak niet kan worden gepraat, is er geen democratie. De participatieve begroting zoals die in Brazilië in het begin werd toegepast, is natuurlijk helemaal anders. De mensen leren dan dat economie geen natuurlijk gegeven is."

Jordi Ayall, een Catalaanse econoom die ook samenwerkt met de Groenen in het Europees parlement, stelde dat DiEM25 een factor kan zijn die de vraag van rechtvaardige belastingen weet te stellen op Europees niveau. Multinationale ondernemingen weten via *rulings* belastingen te ontwijken. Europa laat toe dat er belastingparadijzen bestaan in de EU, dat er vrijplaatsen zijn en daardoor is de winstverschuiving massaal toegenomen. De Europese Commissie begint nu multinationals als Google en Apple aan te pakken en in het Europees Parlement is er een

discussie over het pakket om belastingontwijking tegen te gaan. Maar in dat pakket is sprake van amper 150 miljard euro dat verloren gaat wegens ontwijking en dat is een zware onderschatting.

Xulio Ferreiro, burgemeester van La Coruña (Galicie), vertelde over zijn recente ervaring. Net als Ada Colau (Barcelona) werd hij verkozen vanuit de indignados-burgerbewegingen die zich op het politieke terrein hebben begeven. "De gemeente is de eerste instelling waar burgers terechtkomen wanneer ze een probleem hebben. Gemeenten zouden een sociaal beleid moeten kunnen voeren, maar vandaag zitten alle gemeenten vastgeklonken aan hetzelfde besparingsbeleid."

In Barcelona gebeurt hetzelfde, zegt Pisarello, schepen van Financiën van de Catalaanse grootstad. Kinderen komen met honger naar school, ouders kunnen de huishuur niet betalen. Een derde van de stad leeft in armoede. De stad heeft beslist een humanitair programma uit te werken om mensen in nood te helpen. Maar de financiewet verplicht elke stad of gemeente haar uitgaven te beperken en altijd een begrotingsoverschot te hebben. "We moeten volgens de wet het jaar eindigen met een overschot van 100 miljoen euro en we mogen dat niet gebruiken voor sociale doeleinden. Dit is waanzinnig! Hoe ga je daarmee om als je een ander beleid wilt volgen? In Spanje hebben we beslist als 'rebelse steden' op te treden. We gaan niet alleen elkaar helpen maar ook zien hoe we 'creatief' met de wet kunnen omgaan en als het moet buiten de krijtlijnen handelen."

Het investeringstekort in Europa

Yanis Varoufakis kwam zelf meermaals tussen in de discussie. Hij wees onder meer op het feit dat de Europese economieën gebukt gaan onder een jarenlang investeringstekort. Sinds 2008 zijn alle investeringen gestaakt, door het kapitaal en door de overheid. Nochtans zijn de interestvoeten zeer laag. Pensioenfondsen als Pimco stellen dat de lage interestvoeten zullen verhinderen om pensioenen uit te betalen. Er is nood aan investeringen en een ecologisch duurzame groei moet aangezwengeld worden. De vraag is hoe dit kan gebeuren wanneer regeringen geloven in eindeloze besparingen en

privatiseringen, terwijl de ECB gewoon maandelijks 60 miljard euro bijdrukt die grotendeels op de beurs verdwijnen voor beleggingen waarvan we het maatschappelijk nut nooit kunnen evalueren.

Hans Jurgen Urban, nationaal secretaris van IG Metall, benadrukte dat het nodig is om de boodschap concreet te maken. Volgens hem moet de strijd rond koopkracht ook op de voorgrond komen. De preciaire en slechte betaalde werkers van vandaag zijn dikwijls jong, geschoold en gediplomeerd. Zij steunen in het VK Jeremy Corbyn en in de VS Bernie Sanders. We moeten hen aanspreken met campagnes die een stijging van de minimumlonen verdedigen in combinatie met sociale bescherming voor het precariaat. Europa wil dit niet, want het kiest voor flexibiliteit en verhoogde concurrentie op de arbeidsmarkt om de sociale dumping en het stagneren van de lonen op te voeren. Maar deze aanpak zorgt voor een derde Europese recessie!

SESSIE 3 - WAT TE DOEN?

De derde sessie werd voorgezeten door Anthony Barnett en Mary Fitzgerald van *Open Democracy UK*. Het was de bedoeling om in een korte ronde met bijdragen van een aantal gasten en tussenkomsten uit het publiek concrete voorstellen en ideeën bijeen te brengen voor strategie, tactiek en concrete actie. Uit een lange discussie over structuren en methodologie kwam duidelijk naar voren dat er, net omdat er geen centraal gestuurde ordewoorden zullen komen, nood is aan een goede methodologie (onder andere op het vlak van veilige communicatie) om elkaar te ondersteunen en ervaringen uit te wisselen.

Iedereen die zich op lokaal of meer globaal niveau geroepen voelt om actie te ondernemen in naam van DiEM25 is ook vrij om dat te doen, zolang hij of zij de doelstellingen van het manifest op de een of andere manier nastreeft en respecteert. Er werd verwezen naar het voorbeeld van Spanje, waar Podemos helemaal niet is gestart als een traditionele politieke partij maar als een politiek platform dat in hoge mate gedecentraliseerd werkt, terwijl er toch een 'gezicht naar buiten toe' is (Pablo Iglesias), net zoals Varoufakis dat voor DiEM25 is. Dit geldt nog meer voor lokale democratische initiatieven die de

macht wisten te grijpen in Madrid en Barcelona, door met succes de bevolking en actievoerders samen te brengen in een gemeenschappelijk politiek project. Ook dan blijkt dat grensoverschrijdende samenwerking en coördinatie perfect mogelijk zijn, zoals in de al aangehaalde campagne over TTIP. Al die ervaringen zijn geen model voor DiEM25, maar ze bieden wel een gelegenheid om te leren.

Het gebruik van nieuwe communicatiemogelijkheden

De bekende hacker Jacob Appelbaum wees nogmaals op de gevaren van de 'normale' sociale media en schetste een aantal andere technisch haalbare mogelijkheden. Over de noodzaak van radicale actie over landsgrenzen heen, kregen we een uiteenzetting van Elsa Köster. Zij beschreef de ervaring van Blokkupy in Frankfurt, met een 'open' organisatievorm waarin mensen of groepen op eigen initiatief kunnen deelnemen op een verschillende schaal en met een verschillende intensiteit.

Een jonge activiste uit de Duitse Piratenpartij legde evenwel ook de nadruk op het gebruik van mainstream sociale media om de gedigitaliseerde jeugd te bereiken. Daarbij is het wel belangrijk om ervoor te zorgen dat ook mensen die uit de digitale boot vallen, bereikt blijven worden. Vandaar dat aanwezigheid op lokaal niveau van wezenlijk belang is. Dit geldt eveneens voor de werkvloer en in die context is samenwerking met vakbonden essentieel.

De Griekse kunstenaar Danae Stratou vertelde over het prachtige project *Find the one word*, dat probeert mensen te bereiken die buitengesloten worden uit het 'normale' politieke proces. Via een internetplatform werden mensen aangemoedigd om met behulp van visuele en poëtische middelen hun diepste verlangens te uiten en ze te vatten in één begrip. Het woord dat naar voren kwam was *dignity* – waardigheid.

Terug naar het manifest

De deelnemers aan de derde sessie kwamen ook terug op de fundamentele thema's die in het manifest, de persconferentie en de voorgaande sessies aan bod waren gekomen. Andrés

Schiffer van de Hongaarse Groenen wees op de neoliberale vrijhandelsagenda die ten grondslag ligt aan de Europese verdragen, een agenda die grondig herschreven moet worden. Dit zou de rol van de grondwetgevende vergadering kunnen zijn. Schiffer verwierp ook de tegenstelling tussen een Europese kern en de periferie. Deze neoliberale logica bepaalt ook de manoeuvres rond vrijhandelsverdragen als CETA en TTIP, die in een meer globale context van een expansionistisch Amerikaans kapitalisme geplaatst moeten worden. Karin Verelst kwam hierop tussen met een mededeling over de zaak die loopt bij het Belgisch Grondwettelijk Hof tegen het Verdrag betreffende de Economische en Monetaire Unie. Zij wees erop dat een gunstige uitspraak van het Hof – in welke zin ook – in elk geval een politieke aardschok zou betekenen. Het verdedigen van bestaande grondwetten is een even zinvol politiek wapen als het schrijven van nieuwe. Ook dit gaf weer aanleiding tot een levendige discussie over de problematische maar cruciale interactie tussen het lokale, nationale en Europese besluitvormingsniveau. Het succes van een nieuwe democratiseringsbeweging hangt af van de manier waarmee ze met die meerschuldigheid weet om te gaan. Ook hier komt het verband tussen vormen van soevereiniteit en democratische grondrechten opnieuw aan de orde.

HEEFT HET ALLEMAAL WEL NUT?

In een kritisch artikel, geschreven voor de bijeenkomst van 9 februari in Berlijn, stelt Thomas Fazi de strategie van DiEM25 in vraag. Die strategie is volgens hem verre van vernieuwend. Al jaren proberen progressieve en linkse mensen een Europees federalisme te promoten en de Europese instellingen te gebruiken om een progressieve agenda te bevorderen. Fazi meent dat deze pogingen in een impasse zitten.

Het probleem is echter dat Fazi de benadering van DiEM25 op bijzonder eenzijdige wijze reduceert, of beter herinterpreteert. DiEM25 pleit niet voor een reformistische agenda en laat uitdrukkelijk de vraag open wat precies de uitkomst zal zijn van een continentale politieke strijd voor democratie. Deze strijd hoeft niet sowieso tot meer integratie binnen de EU te leiden.

Volgens Zizek's hoger aangehaalde strategisch perspectief is de radicale eis voor democratisering zelfs de manier bij uitstek om de bestaande instellingen onderuit te halen.

In feite voert Thomas Fazi vooral een polemiek tegen de benadering die hijzelf in zijn laatste boek³ heeft gepromoot. Vandaag meent hij dat het gevecht niet meer op Europees maar op nationaal vlak gevoerd moet worden. Hij is dus van mening veranderd en verwijt Varoufakis en DiEM25 dat ze niet hetzelfde doen. Het is jammer dat Fazi er een of-ofverhaal van maakt. DiEM25 neemt zeker geen antinationaal standpunt in, maar stelt dat wie enkel de nationale weg bewandelt, bereid moet zijn om te kiezen voor een exit, met alle onzekerheden die daarbij horen.

Het is met andere woorden een verkeerde keuze om het Europese niveau a priori op te geven als strijdperk. Zoals Srećko Horvat in een recent interview stelde: de benadering is internationalistisch in de zin dat er een verhaal en remedies worden aangebracht die op elk niveau een vertaling kunnen krijgen: lokaal, regionaal, nationaal en ook Europees, in de mate dat de krachtsverhoudingen dat mogelijk maken. Een Europese bijeenkomst van TTIP-vrije steden en gemeenten behoort hier toe. De echte oplossingen voor de schulden crisis vergen bijvoorbeeld nieuwe regels en een andere missieverklaring voor de Europese Centrale Bank. Vandaag drukt de ECB *à volonté* geld voor privébanken, maar voor de lidstaten mag ze dat niet doen. Het komt erop aan om eisen te durven stellen die niet vooraf rekening houden met wat mag of niet mag volgens de Europese verdragen. Deze aanpak betekent dat er in ieder geval, zolang er geen verandering mogelijk is op supranationaal vlak, ook op elk ander niveau oplossingen gezocht moeten worden, gaande van een moratorium op de terugbetaling van de staatsschuld tot complementaire munten en een volkslening.

Thomas Fazi stelt: "De aanpak van DiEM gaat ervan uit dat de EU en de EMU vanzelfsprekend zullen overleven" en dat kan vandaag niet verzekerd worden. Zal de euro een nieuwe finan-

³ T. Fazi, *The Battle for Europe. How an Elite Hijacked a Continent - and How we Can Take it Back*, Pluto Press 2014.

ciële crisis overleven? Wat indien Deutsche Bank en andere systeembanken kapseizen, iets wat verre van uitgesloten is gezien de enorme hoeveelheden overgewaardeerde activa die ze bezitten?

De desintegratie is in feite al bezig en de verleiding van een nationaal terugplooiën heeft steeds meer succes. Inderdaad, de wijze waarop de Schengenzone wordt begraven en de behandeling van de vluchtelingen crisis maken duidelijk dat de scheuren en barsten steeds groter worden. DiEM25 is geen principieel voorstander van de euro, maar erkent dat de euro zonder meer afschaffen enorme risico's inhoudt en wil eerst kijken of drastische ingrepen mogelijk zijn om de ervan afhankende economieën te stabiliseren. Parallel daarmee kan een op het meest lokale niveau startend proces ter voorbereiding van een pan-Europese constituantie een manier zijn om, naast andere vormen van mobilisatie en actie, een radicaal denkproces over langetermijnalternatieven op gang te brengen. In dat proces kunnen dan nieuwe vormen van interactie tussen lokale, nationale en supranationale soevereiniteit, ook over sociaal-economische thema's, worden ontwikkeld. Varoufakis geeft trouwens ruiterslijk toe dat succes verre van gegarandeerd is. Maar dat is geen reden om het niet te wagen.

In Berlijn werd gezegd dat "de EU zoals we die vandaag kennen haar eigen democratisering niet zal overleven". Het streven naar een radicale democratisering betekent op zijn minst nieuwe spelregels en nieuwe instellingen. Om dit te bereiken moeten de burgers druk uitoefenen, radicaal actie voeren, op het politieke terrein verschijnen, of wat dan ook – het manifest van DiEM25 sluit geen enkel democratisch actiemiddel a priori uit.

Sinds de conferentie van Berlijn zijn we alweer in een stroomversnelling terechtgekomen. Met betrekking tot de vluchtelingen crisis heeft een aantal EU-lidstaten afspraken tegen Griekenland gemaakt met niet-lidstaten. De linkse Portugese rege-

ring wordt op het matje geroepen voor stoutmoedige maatregelen zoals de invoering van de 35-uren week in de openbare diensten, de verhoging van de minimumlonen en het stopzetten van de besparingen in de sociale uitgaven, ook al is haar begroting conform de Europese regels is. In Spanje laat de sociaaldemocratische PSOE dan weer Podemos links liggen en kiest ze voor een alliantie met het centrumrechtse Ciudadanos. In Frankrijk wil François Hollande de sociale wetgeving op liberale leest schoeien met de toelating om nulurenarbeidscontracten op te stellen.

Maar er zijn ook lichtpunten. In België zal het Grondwettelijk Hof moeten oordelen of het stabiliteitsverdrag al dan niet onze op nationaal niveau nog altijd enigszins werkende democratie onherstelbaar beschadigt en nog meer afbreuk doet aan onze grondrechten.⁴ Met andere woorden: is het permanente besparingsbeleid geen aantasting van ons democratisch recht om soeverein een meer sociale begroting op te stellen? Wij denken van wel. Intussen reist Yanis Varoufakis Europa rond en wordt er steun geworven voor DiEM25. Deze ontwikkelingen, hoewel onafhankelijk van elkaar tot stand gekomen, zijn in de politieke feiten met elkaar verbonden en tonen net de onderlinge samenhang tussen de verschillende niveaus van actie en mobilisatie.

De veelzijdige samenstelling van de conferentie in Berlijn, de luisterbereidheid en het respect voor elkaars standpunten, de stoutmoedigheid van bepaalde ideeën en voorstellen, het inzicht dat we een historische scharnierperiode meemaken en nog veel andere zaken laten hopen dat DiEM25 een nieuwe politieke dynamiek tot stand zal weten te brengen. Er is behoefte aan een eigentijds verhaal met de aangepaste strategie en methodiek waardoor we de toekomst anders zullen kunnen uittekenen dan wat technocraten, politici zonder ruggegraat, de één procent rijksten en hun lobbyisten in petto hebben voor de grote meerderheid. Om te eindigen met de woorden van Srećko Horvat: "wij zijn degenen waarop we zitten te wachten".

⁴ <http://www.zintv.org/Nouvel-article>

REEDS VERSCHENEN MO*PAPERS

2016

- mar 2016: Europa redden door de democratie te herstellen (*Stephen Bouquin en Karin Verelst, Thomas Fazi*)
- feb 2016: Anno 2016 is ontwikkeling niet meer wat ze is geweest (*Emiel Vervliet*)
- jan 2016: De stille revolutie van sociaal ondernemers, Sociaal ondernemerschap als nieuwe benadering voor internationale solidariteit? (*Fons van der Velden en Pol De Greve*)

2015

- nov 2015: Het ei van Columbus voor ontwikkelingssamenwerking? (*Dirk Brems en Tina Tindemans*)
- okt 2015: Textielarbeidsters hebben sociale bescherming nodig (*Sarah Vandoorne*)
- okt 2015: De twijfelachtige kleuren van groen geld (*Gert Van Hecken en Kahlil Baker*)
- sep 2015: Zijn de opkomende landen nu gevestigde machten? (*Dries Lesage, Stijn Sintubin, Ng Sauw Tjhoi, Laurent Delcourt, Jef Van Hecken, Karin Debroey, Lien Verpoest*)
- apr 2015: Moeten kernwapens gewoon verboden worden? (*Tom Sauer*)
- apr 2015: Een TTIP van sluiert: meer vrijhandel dient de winst, niet de mensen (*Emiel Vervliet*)
- jan 2015: De ontwikkelingssamenwerking voorbij? (*Marcus Leroy*)

2014

- december 2014: Wet breekt nood, Toekomst voor rondtrekkende veehouders in Afrika? (*Koen Van Troos*)
- november 2014: #LuxLeaks (*Kristof Clerix / ICIJ*)
- oktober 2014: Nog steeds gelukkig getrouwd? Een gouden bruiloft in de ontwikkelingssamenwerking (*Gijs Justaert*)
- juli 2014: Wordt de geopolitieke kaart van het Midden-Oosten hertekend? (*David Criekemans*)
- juni 2014: We zijn allemaal verschillend. U ook? (*Rachida Lamrabet*)
- mei 2014: Gouden tijden voor de rijken? (*Paul Krugman*)
- apr 2014: Kunnen voorbehoedmiddelen de wereld redden? (*Simon Calcoen*)
- mrt 2014: Gaan de groeilanden een diepe duik tegemoet? (*Pierre Salama*)
- feb 2014: Buitenlandse berichtgeving is dood, leve de mondiale journalistiek? (*Gie Goris*)
- feb 2014: Is Afghanistan klaar voor 2014? (*Thomas Ruttig*)
- jan 2014: Ligt Pakistan op het Arabisch schiereiland? (*Bruno De Cordier*)

2013

- dec 2013: Schept microkrediet slechts een illusie van ontwikkeling? (*Milford Bateman en Ha-Joon Chang*)

- sep 2013: Kan Afrika zijn ontwikkeling zelf financieren uit hogere belastingsofbrensten? (*Mick Moore*)
- jun 2013: Is uw gsm goud waard?
- apr 2013: Wat weten we (niet) over het geweld in Oost-Congo? (*Koen Vlassenroot, Steven Spittaels, Kris Berwouts en Nadia Nsayi*)
- apr 2013: Bestaan de Zapatisten nog? (*François Hautart*)
- feb 2013: Kan rijst West-Afrika voeden? (*Saartje Boutsen en Jan Aertsen*)
- feb 2013: Hoe komt het dat Afrika de Millenniumdoelstellingen niet haalt? (*Dimitri Van den Meerssche*)

2012

- okt 2012: Genetisch gewijzigd voedsel als oplossing voor het hongerprobleem? (*Hielke Van Doorslaer*)
- sep 2012: Kan zwart-Afrika voedselzekerheid bereiken? (*UNDP*)
- sep 2012: What is the Rise of South-South relations about? (*Sanoussi Bilal*)
- apr 2012: Hoe inclusief is onze ontwikkelingssamenwerking? (*PHOS*)
- mar 2012: Brengen verkiezingen meer democratie in Congo? (*Mieke Berghmans en Nadia Nsayi*)
- mar 2012: Wat na Busan? (*Bert Jacobs*)
- mar 2012: Kan de politiek de ontwikkelingssamenwerking redden? (*Alex Duncan en Gareth Williams*)
- feb 2012: Wordt het precariaat een nieuwe sociale klasse? (*Guy Standing*)
- feb 2012: Waarheen met de revoluties in Egypte en Syrië? (*Brigitte Herremans, Pieter Stockmans en Majid Khalifeh*)

2011

- nov 2011: Kan armoede overwonnen worden? (*Abhijit Vinayak Banerjee en Esther Duflo*)
- nov 2011: Is India goed bezig? (*Jean Drèze en Amartya Sen*)
- nov 2011: Een keerpunt voor sociale bescherming wereldwijd? (*Gijs Justaert en Bart Verstraeten*)
- okt 2011: Heeft ontwikkelingshulp zijn tijd gehad? (*Marcus Leroy*)
- okt 2011: 7 billion: development disaster or opportunity? (*Hania Zlotnik and Fred Pearce*)
- sep 2011: Erkenning van de Palestijnse staat: een game changer? (*Brigitte Herremans*)
- jun 2011: Een uitweg uit de nieuwe voedselcrisis? (*Saartje Boutsen*)
- mei 2011: Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht? (*Ronald C. Schoenmaeckers*)
- apr 2011: Waarom gelijkheid beter is voor iedereen (*Richard Wilkinson en Kate Pickett*)
- mar 2011: Welke toekomst voor de ontwikkelingssamenwerking? (*Nemat Shafik*)
- feb 2011: Realiteit of mythe? Minerale rijkdom als motor van het geweld in het oosten van Congo (*Rachel Perks en Koen Vlassenroot*)

2010

- dec 2010: Heeft Congo kans van slagen? *(Tom De Herdt, Kristof Titeca en Inge Wagemakers)*
- nov 2010: Heeft de crisis het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking ondermijnd? *(Tom De Bruyn & Ignace Pollet)*
- nov 2010: De laatste energiecrisis? Betekent piekolie het einde van de homo Petroliensis? *(Elias Verbanck)*
- sep 2010: Wat doet China in Afrika en Latijns-Amerika? *(John Vandaele & Marc Vandepitte)*
- sep 2010: De millenniumdoelstellingen: wachten op de grote doorbraak? *(Lonne Poissonnier & Rudy De Meyer)*
- jun 2010: Hoe goed zijn Brazilië, China en India in armoedebestrijding? *(Emiel Vervliet)*
- mei 2010: Why is poverty a human right crisis? *(Irene Khan and Steven Vanackere)*
- mei 2010: Wat is nu eigenlijk goed bestuur? *(Emiel Vervliet)*
- apr 2010: Is er Apartheid in het Heilige land? *(Korneel De Rynck)*
- mar 2010: Water zonder grenzen? Het regionaal belang van het Afghaanse water *(Benjamin Sturtewagen)*
- feb 2010: Wat met de Cubaanse revolutie na Fidel Castro? *(Marc Vandepitte)*
- feb 2010: Leidt klimaatverandering tot oorlogen? *(Harald Welzer en Jamie Shea)*
- jan 2010: Mogen we nog dieren eten in tijden van klimaat- en voedselcrisis? *(Jonathan Safran Foer en Louise Fresco)*

2009

- nov 2009: Spionage in het hart van Europa? *(Kristof Clerix)*
- nov 2009: Hebben de ngo's hun ziel verkocht aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking? *(Jean Reynaert en Patrick Develtere)*
- okt 2009: Chaos in Afghanistan en Pakistan? *(Ahmed Rashid en Jef Lambrecht)*
- sep 2009: De 'Gele Reus' in ademnood? *(Samia Suys)*
- sep 2009: Is ontwikkelingshulp verantwoordelijk voor de armoede in Afrika? *(Dambisa Moyo en Kumi Naidoo)*
- jul 2009: Is dit de nieuwe kolonisering? *(International Food Policy Research Institute, The Economist, vertaling Emiel Vervliet)*
- jun 2009: Kan de G20 de wereld redden? *(Emiel Vervliet)*
- apr 2009: Hoezo, vrije meningsuiting? *(Ruddy Doom en Sofie Van Bauwel)*
- mar 2009: Hebben financiële speculanten 120 miljoen mensen honger laten lijden? *(Peter Wahl, vertaling en samenvatting door Emiel Vervliet)*
- mar 2009: What is the status of human rights in Iran? *(Shirin Ebadi)*
- feb 2009: Hoe zien wij Gaza? *(Ruddy Doom en Simone Korkus)*

2008

- dec 2008: Wat is waardig werk? *(Emiel Vervliet)*
- nov 2008: Betalen de armen de prijs van een slecht beleid? *(Saar Van Hauwermeiren)*
- okt 2008: Hoeveel armen zijn er nu eigenlijk? *(Emiel Vervliet)*
- okt 2008: Blinkt alle goud? *(Catapa)*
- jul 2008: Door welke lens kijken wij naar China? *(Kristof Decoster)*
- jun 2008: Heeft Congo iets aan zijn mijnen? *(Raf Custers)*
- jun 2008: Wie zorgt er voor een échte groene revolutie? *(Jan Aertsen en Dirk Barrez)*
- mei 2008: Kan onverschilligheid dodelijk zijn? *(Forum for African Investigative Reporters, vertaling en samenvatting: Emiel Vervliet)*
- mar 2008: Levert de traditie de oplossing? *(Bert Ingelaere)*
- feb 2008: Kunnen boeren de wereld redden? *(Saartje Boutsen)*
- jan 2008: Neemt de inkomensongelijkheid in de wereld toe of af? *(Emiel Vervliet)*

2007

- dec 2007: Waar de kassa altijd rinkelt? *(Internationaal Vakverbond, vertaling: Emiel Vervliet)*
- dec 2007: Is er leven na Kyoto? *(Simon Calcoen, Peter Tom Jones, Edith Vanden Brande en Alma De Walsche)*
- okt 2007: Zijn de EPA's levensgevaarlijk? *(Marc Maes)*
- sep 2007: Ligt de Afrikaanse hemel in Barcelona? *(Roos Willems, vertaling: Emiel Vervliet)*
- jun 2007: Hoe erg is het klimaat eraan toe? *(IPCC, vertaling: Emiel Vervliet)*
- jun 2007: Redt de minister van Financiën het klimaat? *(Aviel Verbruggen, vertaling: Emiel Vervliet)*
- jun 2007: Viva el populismo? *(Emiel Vervliet en Alma De Walsche)*
- mar 2007: Veertig jaar bezetting - Hoe lang nog? *(Ludo De Brabander & Brigitte Herremans)*

2006

- dec 2006: Hoe geglobaliseerd is de islam? *(Olivier Roy)*
- dec 2006: Zit de Congolese toekomst in de grond? *(Sara Frederix en John Vandaele)*
- nov 2006: Helpt onze hulp tegen honger? *(Saartje Boutsen en Jan Vannoppen)*
- nov 2006: Wil China de wereld overheersen? *(Jonathan Holslag)*

Al deze MO*papers kunnen gratis gedownload worden op www.MO.be/papers

